

IN VUUR EN VLAM

Al eeuwenlang is vuur een fascinerend verschijnsel. Vuur geeft immers niet alleen licht en warmte, maar kan ook bedreigend en angstaanjagend zijn. Geen wonder dat vuur in vroeger tijden in verband gebracht werd met de godenwereld en mensen offers brachten om hen gunstig te stemmen. Naast aarde, lucht en water is vuur één van de vier oerelementen.

Goden en vuur

Al eeuwen lang vertellen mensen elkaar verhalen over vuur. Verhalen over de Griekse god Zeus, die zijn bliksem naar beneden slingerde als hij boos was. Over Hephaistos of Vulcanus, goden van het verwoestende vuur. Over Hestia of Vesta, godinnen van de huiselijke aard, bij wie de Vestaalse maagden in dienst waren om het vuur eeuwig brandend te houden. Of over Prometheus, hoe hij het vuur van de goden stal en onder de mensen bracht. Zo stond in veel oude mythen, legenden en verhalen het (heilige) vuur onder onmiddellijke hoede van de goden. En nog altijd spelen gewijde vuurrituelen in godsdienstige tradities een prominente rol, zoals bijvoorbeeld in het christendom de wijding van het paasvuur en het lichtjesfeest (Divali) in het hindoeïsme.

Oude verhalen? Misschien wel. Vandaag de dag wordt het vuur weliswaar niet meer van de goden gestolen, maar nog steeds onder de mensen gebracht: om de vier jaar wordt de Olympische vlam ontstoken in de Griekse plaats Olympia waar de ruïnes zijn van een tempel die gewijd was aan de oppergod Zeus. Een brandende fakkel brengt het vuur de hele wereld over. En overal op aarde zijn plekken te vinden, waar een eeuwige vlam brandt ter herinnering aan het verleden.

Bijbels vuur

Ook in bijbelse verhalen komen we het vuur op vele plekken tegen. Al in het eerste boek van het Oude Testament maken we kennis met engelen die met vlammend zwaard de toegang tot het paradijs moesten bewaken. De steden Sodom en Gomorra werden door verwoestend vuur van de aardbodem gevaagd. Heel bekend zijn natuurlijk de verhalen van het brandende braambos en de lichtende vuurzuil die het Joodse volk de weg wees door de woestijn. Het vuur op het brandofferaltaar en bij het tabernakel in de meetrekkende ontmoetingstent was heilig en moest altijd brandend gehouden worden. En toen Mozes de Tien Geboden ontving, was de berg Sinaï gehuld in rook en vuur. Ook de profeten zien het goddelijk vuur in hun visioenen: gloeiende wolkenmassa's en bliksemflitsen en een troon met vurige wielen. De lippen van Jesaja worden met gloeiende kolen gezuiverd en Gods woede uit zich in laaiend vuur.

Ook in het Nieuwe Testament is het vuur te vinden. Onvruchtbare bomen en onkruid worden in het vuur geworpen, vertelt evangelist Matteüs. Evangelist Marcus laat weten dat het beter is met één hand naar het eeuwig leven te gaan, dan met twee handen naar de hel, "waar het vuur nooit uitgaat". In het boek Handelingen lezen we hoe op het Pinksterfeest aan de gelovigen een soort vlammen verschenen die als vuurtongen op iedereen neerdaalden. In het laatste bijbelboek (Apocalyps) toont vuur zich in al zijn gruwelijkheden: verwoestende hagel en vuur, rook, giftig gas, vuurspuwende profeten en vuur uit de mond van paarden. Het moge duidelijk zijn: vuur is in bijbelse verhalen alom aanwezig en staat in alle toonaarden voor de aanwezigheid, de macht of de boosheid van God.

Licht en warmte

Vuur: sinds mensenheugenis altijd al van levensbelang geweest. Grote vuren met Pasen, jaarwisseling of bevrijdingsfeesten om boze geesten te weren. Maar vuur betekende vooral

licht en warmte. Licht om 's nachts wilde dieren op afstand te houden. Licht van vuurtorens als oriëntatiebakens voor de schepen op zee. Licht van fakkels om 's nachts kasteelvertrekken te verlichten, om het avonddonker in huizen en straten te verdrijven. Warmte om ovens op te stoken of kookvuren te maken voor het roosteren van vlees. Warmte van vuurgestookte open haarden om de kou te verjagen. Een leven zonder vuur was en is eigenlijk nauwelijks een optie. Maar behalve dat vuur levensnoodzakelijk is, kun je er natuurlijk ook een heleboel aangename en gezellige dingen mee doen: dagelijks je potje koken op het fornuis of brood bakken in de oven, 's winters thuis lekker warm bij de openhaard zitten, barbecueën of een kampvuur maken in de zomer.

Zonnige toekomst

Wij mensen hebben als enige levende wezens geleerd om vuur te maken en te beheersen. In vroeger tijden was het een hele kunst om vuur onder handbereik te krijgen en te houden. Maar tijden veranderen. Anno 2017 ontsteken we onze gasfornuizen met lucifers of piëzo-aanstekers, heeft de brandweer er de controlerende functie over en temperen we het met een waakvlam in geiser of cv-ketel. Niet alle vuur hebben we in de hand. Want zowel uit de aarde als uit de lucht komt soms vuur, dat een vernietigende kracht heeft die we niet of nauwelijks kunnen temmen: vulkaanuitbarstingen en bliksemflitsen, vuur zonder vlammen. Hoe dan ook: vuur is en blijft van wezenlijk belang voor ons dagelijks leven. Vuurbron van de eerste orde vandaag de dag is natuurlijk de zon, de motor van alle energie op aarde. We maken er steeds vaker dankbaar gebruik van middels panelen, boilers en collectoren. En door alle klimaatdiscussies en ecologische scenario's heen is het in ieder geval een geruststellende gedachte dat we vijf miljard jaar verder zullen zijn vooraleer het licht en de warmte van deze enorme vuurbron ophoudt te bestaan als onze voornaamste energieleverancier. Aan onze zon zal het dus niet liggen dat de toekomst van onze planeet in gevaar komt. Maar zijn we het niet zelf, die water, lucht en aarde ernstig vervuilen en onverantwoorde claims leggen op deze oerelementen? Laten we daarom maar zuinig omgaan met vuur en het licht en de warmte ervan koesteren, ook al moeten we daarvoor misschien soms het vuur uit onze sloffen lopen.

Jan Simons

Dit artikel is het derde van een vierdelige serie over de oerelementen: water, vuur, lucht en aarde.